

'De Morgenster'

10 juni 2018.

Thema:

Tweede zondag na Trinitatis

Vorbereiding op de Maaltijd van de Heer

Voorganger

ds. Erik van Halsema

Organist

Cees van der Poel

ORDE VAN DIENST:

Inleidende orgelmuziek

Luiden van de bel

Aansteken van de kaarsen

Woord van welkom door de ouderling van dienst

Zingen: Psalm 103, 1 en 9

Groet en bemoediging

Moment van stilte en drempelgebed

Zingen: 'Zoekend naar licht hier in het duister' [1005]

Kyriegebed, besloten met het zingen van 301f

Gloria: 'Aan U, Vader, alle glorie'

(Sytze de Vries, Het liefste lied van overzee, deel 1 nr 1. Op de wijs van Lied 103c)

Gesprek met de kinderen

Eerste schriftlezing: Leviticus 19: 1-18

Zingen: 'Wie oren om te horen heeft' [320]

Tweede schriftlezing: 1 Corinthiërs 11: 17-34

Zingen: 339a (Acclamatie na de lezingen)

Overweging

Zingen: 'Als wij weer het brood gaan breken' [387]

Dankgebed, voorbeden, stil gebed en Onze Vader

Mededelingen

Inzameling van gaven onder pianospel

Slotlied: 'Wat vrolijk over U geschreven staat' [324]

Zending en zegen

Gemeente: gezongen Amen

OVERWEGING

Wat doen wij eigenlijk als wij volgende week van onze plaatsen komen en naar voren lopen om brood en wijn te ontvangen? Met welke verwachting gaan wij volgende week zondag naar de kerk? Wat maakt een dienst van Woord en Tafel anders dan een gewone dienst van Woord en Gebed?

De laatste jaren hoor ik regelmatig een pleidooi om veel vaker een Tafelviering te hebben dan nu meestal gebruikelijk is. Men zegt dan: het samenkomen van een gemeente van Christus is eigenlijk niet compleet zonder dat we brood en wijn ontvangen hebben van Jezus, onze gastheer.

Ik heb het even nagekeken, in dit kalenderjaar 2018 zullen wij als het goed is zeven maal een tafelviering hebben. Zeg maar gemiddeld slechts eens in de twee maanden. Maar ik heb mij laten vertellen dat dat een paar jaar terug nog veel minder was, dus eigenlijk had ik moeten zeggen: wij vieren wel zeven maal per jaar de Tafel! Vindt u dat genoeg? Of zou dat vaker mogen? Laten we daar ook maar eens over doorpraten op de bezinningsavond op dinsdag 19 juni aanstaande.

Maar terug naar de vraag: wat verwacht u volgende week als u zich op zult maken om naar de avondmaalsviering hier in de Morgenster te gaan?

Bij mijn voorbereiding heb ik een boek gelezen dat stamt uit de Amerikaanse context. [1] Dat boek dat uit een stevig calvinistische kring komt houdt ons een spiegel voor. In dat boek wordt gezegd: als wij de maaltijd van de Heer vieren, dan denken we allereerst en misschien wel exclusief aan het offer dat Jezus voor ons gebracht heeft. En we doen van te voren innerlijk boete om ons goed voor te bereiden op de maaltijd. Maar de schrijver heeft daar geen vrede mee. Hij voert een pleidooi voor een bredere avondmaalsbeleving.

Hij zegt: het is niet alleen delen in wat Christus ons geeft, het is ook delen met elkaar. Het is niet alleen terugkijken op het offer van Christus, het is ook vooruitkijken naar een wereld waarin er genoeg is voor iedereen.

En we zouden ook wel wat meer vreugde mogen beleven, het is allemaal veel te ernstig.

Dus de stelling van dat boek is: we focussen te veel op het avondmaal als delen in het offer van Jezus, en we moeten het meer hebben over delen met elkaar.

Nu heb ik een hypothese, namelijk dat het bij ons wel eens precies andersom zou kunnen zijn als in die studie. Ik denk dat het bij ons een spiegelbeeld is, namelijk dat wij vooral aandacht hebben voor het avondmaal als delen met elkaar, en dat het bij ons onderbelicht is geraakt dat het ook gaat om delen in wat Jezus voor ons heeft gedaan, in zijn offerdood. Klopt deze hypothese? Ik ben benieuwd of ik het bij het juiste eind heb. Misschien sla ik de plank wel helemaal mis!

Wat ik nu doe is het volgende: ik zet eerst in bij een tekst uit 1 Corinthiërs 10. Een tekst waarin het woord 'lichaam' verschillende dingen kan betekenen. Daarna gaan we naar de gelezen tekst uit 1 Corinthiërs hoofdstuk 11. Daarin gaat het inderdaad volop over avondmaal als delen met elkaar. Maar we zullen zien dat Paulus ook nog iets anders zegt. Daarmee wilde ik deze dienst die als een soort voorbereiding op het avondmaal fungeert inhoudelijk besluiten.

Nu eerst hoofdstuk 10. Paulus richt zich hier tot mensen die in het delen van brood en wijn waarschijnlijk een soort garantie op onsterfelijkheid hebben gezien. Ze

beschouwen zich als mensen die daardoor de vrijheid hebben gekregen om alles te doen wat ze willen, inclusief het gaan naar een maaltijd in een heidense tempel. Dan zegt Paulus het volgende: *Maakt de beker waarvoor wij God loven ons niet één met het bloed van Christus? Maakt het brood dat wij breken ons niet één met het lichaam van Christus?*

Het is duidelijk dat 'het lichaam van Christus' hier verwijst naar het vermoorde lichaam van Jezus aan het kruis, waarover Paulus in de eerste hoofdstukken van zijn brief indringend spreekt, bijvoorbeeld in deze tekst: *Wij verkondigen een gekruisigde Christus, voor Joden aanstootgevend en voor heidenen dwaas* [2].

Beker en brood zijn beiden een verwijzing naar de dood van Jezus. Ja, meer dan dat, er is een vorm van eenwording, van persoonlijke toeëigening. Het doet iets met je, je verandert er door. Je wordt één met iemand die geen triomf vierde maar die gebroken werd, als brood. Zijn lichaam werd gebroken. Maar in één adem zegt Paulus dan: *Omdat het één brood is zijn wij, hoewel met velen, één lichaam, want wij hebben allen deel aan dat ene brood.*

Dat vind ik heel spannend zoals Paulus dat hier verwoordt. Hij zegt: als je beker en brood deelt, één wordt met letterlijk het lichaam van Christus, dan gebeurt er iets met ons allen tezamen.

We delen een maaltijd. Het is geen privé-affaire. Het ene brood delen maakt ons tot één lichaam, hoewel we met velen zijn. Later in de brief zal Paulus dat uitwerken door te spreken over het ene lichaam van de gemeente waarin vele leden zijn elk met eigen gaven, met eigen talenten. Dat lichaam van de gemeente wordt wekelijks geconstitueerd aan de tafel, zichtbaar gemaakt. Nier alleen voedsel wordt gedeeld, maar ook ieders talent. En ook in hoofdstuk 13 echoot het nog na: de hoogste weg is de weg van de liefde. En die oefenen we door aan tafel de maaltijd te delen, één brood te breken en te delen. Iedereen die dat van harte wil doen is daarbij welkom, dat lijkt mij vanzelfsprekend. Het gaat alleen mis als de één zegt: eigenlijk ben ik beter dan jij. Of: ik heb er meer recht op. Dan wordt het breken van het brood een farce.

Iedereen die oprecht de roep van Christus volgen wil die mag welkom zijn aan de tafel. Dat lijkt mij zelf-evident. Hoe ver zijn wij afgedwaald van Christus zelf als de clerus het recht meent te hebben te bepalen wie wel en wie niet deel mag hebben aan de tafel. Mocht dat ook eens doordringen tot in Rome, dan zou het er in de oecumene heel anders uitzien.

Ik zei: het gaat pas fout als de één zich beter acht dan de ander. Precies dat is mis gegaan in Corinthe. En dat lezen we in hoofdstuk 11, in het tekstgedeelte dat we gehoord hebben. Het zal u opgevallen zijn hoe fel Paulus hier spreekt, vol van pathos en emotie. Er is kennelijk nogal wat aan de hand!

In dit tekstgedeelte vallen ook de beruchte woorden die in de oude vertaling zo klonken: *'Een ieder beproeve zichzelf en ete dan van het brood en drinke uit de beker, want wie eet en drinkt, eet en drinkt tot zijn eigen oordeel, als hij het lichaam niet onderscheidt.'*

Bij sommigen van u zal deze tekst herinneringen oproepen. Sommigen van ons hebben vroeger meegemaakt waartoe deze tekst aanleiding heeft gegeven, namelijk dat slechts weinigen de vrijmoedigheid hadden om aan het avondmaal deel te nemen. Want je zou jezelf eens een oordeel kunnen eten en drinken. Er zijn nog steeds kerken waar avondmaalsmijding de norm is, waar alleen enkelen die zekerheid hebben aan tafel durven te gaan. Maar is dat de bedoeling geweest van deze tekst? Wat is er eigenlijk aan de hand in de huisgemeente van Corinthe dat Paulus deze woorden neerpande waarvan hij niet kon vermoeden hoeveel impact ze zouden hebben?

Paulus schreef voor die ene gemeente op dat moment, hij schreef niet voor ons, dat wordt nog wel eens vergeten. Paulus schreef gelegenheidsbrieven, geen nieuwe heilige tekst.

Wat is er gebeurd? Tijdens zijn verblijf in Corinthe heeft Paulus zijn nieuwe gemeente ook geleerd om bij de gezamenlijke maaltijden het laatste maal van Christus te gedenken. Maar als de apostel is vertrokken hebben de gemeenteleden er een karikatuur van gemaakt.

Wat we goed moeten zien dat is dat in deze huisgemeente een complete maaltijd gedeeld werd, met alles er op en er aan. Een liefdemaal. Iedereen nam mee wat zij of hij kon missen. Echter: de gemeente valt uiteen in mensen die vroeg aanwezig zijn, en veel mee kunnen nemen, en anderen die mogelijk eerst nog hun werk af moeten maken en die weinig in kunnen brengen. Je ziet het voor je: de rijkere gemeenteleden die veel voedsel kunnen meenemen die zijn dat al gezellig met elkaar gaan eten, voordat de eenvoudige arbeiders en slaven binnenkomen. En dan zeggen degenen die zich al aardig volgestopt hebben: 'kom, nu gaan we het brood en de beker delen, zoals onze Heer ons heeft opgedragen!'

Dat beeld heeft de woede van de apostel opgewekt. Als je echt zoveel honger hebt, zegt Paulus, eet dan eerst maar in je eigen huis, dan maak je tenminste niet de gemeenschap te schande, en eet je niet het brood tot je eigen veroordeling. In de nieuwe vertaling staat het zo: *'wie eet en drinkt maar niet beseft dat het om het lichaam van de Heer gaat, roept zijn veroordeling af over zichzelf'*.

Over welk lichaam spreekt de apostel hier? Over het lichaam van de verzamelde gemeente! Zo grijpen, net als in het vorige hoofdstuk het brood als verwijzend naar het lichaam van Christus en de gemeente als het lichaam van Christus in elkaar. Ja, zo fel trekt de apostel hier van leer, want Christus heeft zich voor allen gegeven, hij heeft brood gebroken, en de beker rond laten gaan onder ál zijn vrienden. Samen de maaltijd vieren hoort een teken van samenzijn te zijn, niet van gescheidenheid: álle broeders en zusters mogen meedoen. Verschillen tussen rijk en arm vallen weg. Hier is het zo dat de rijken moeten wachten op de armen voordat ze, tezamen, brood en beker gaan delen. Dat is ook de reden dat we bij elke avondmaalsdienst eerst een diaconale collecte hebben. Voordat wij brood en wijn gaan delen gedenken wij de armen. Brood en wijn delen zonder aan de naaste, de arme naaste te denken, is in de ogen van de apostel Paulus ondenkbaar. Het is alsof de tekst zo uit de eerste lezing van vanmorgen, uit Leviticus 19, komt gelopen.

Wij kunnen niet Christus gaan gedenken door brood te delen als verwijzing naar zijn gebroken *lichaam*, zonder dat wij het wereldwijde *lichaam* van de kerk, met rijk en arm tezamen, in oog hebben. Naastenliefde mag niet los gezien worden van de wereldwijde tafel.

Zo wijst deze moeilijke en ook beruchte tekst inderdaad op het sociale aspect van het vieren van de Maaltijd van de Heer: delen van brood en wijn veronderstelt een fundamenteel samenzijn, waarin de ene op de ander wacht. Zo stond het in de oude vertaling. In de nieuwe maken ze ervan: wees gastvrij voor elkaar. Maar het zou ook nog vertaald kunnen worden met: ontvang elkaar, aanvaard elkaar.

Samen avondmaal vieren veronderstelt dan dat je niet allereerst iets voor jezelf zoekt, maar dat het is opgenomen in een beweging van fundamentele broederschap en zusterschap. We zijn allemaal gelijk. We staan allemaal met lege handen en houden die hand op om een stukje brood te ontvangen. We hebben allemaal dorst, naar Gods goedheid, naar een glimp van Gods koninkrijk, naar een waarachtig leven, en we drinken allemaal uit dezelfde beker.

Een terzijde: Paulus spreekt in dit hoofdstuk voortdurend in de tweede persoon meervoud: *jullie* eten het brood en drinken uit de beker. Nergens wordt er gesuggereerd dat er een tweedeling zou zijn binnen dit 'jullie', een tweedeling van zij die mogen uitdelen en zij die ontvangen, een tweedeling van een clerus en van leken. Natuurlijk, er moet enige orde zijn, daar zal de apostel het nog uitgebreid over hebben in hoofdstuk 14, maar in de kleine huisgemeente van Corinthe is duidelijk nog geen sprake van een kerkelijk ambt. De gemeenschap als geheel is vervuld van de Geest, is een charismatische gemeenschap, tenminste zou dat moeten zijn.

Terug naar de tekst, er is nog één element dat ik er uit wil halen. Een element waardoor we nog net iets verder de diepte in gaan. In het begin van mijn overweging had ik het over dat Amerikaanse boek. Dat in die omgeving bij de avondmaalsbeleving alle nadruk lag op delen in het offer dat Jezus voor ons heeft gebracht. Mijn hypothese was dat dat hier in de Morgenster iets anders ligt. In dat verband trof mij nog het volgende, en daar wil ik mee afsluiten. Paulus citeert in onze tekst de instellingswoorden van het avondmaal. Hij doet dat op zijn eigen manier, ze wijken iets af van de woorden die wij standaard gebruiken. Hij sluit dat als volgt af: *'Dus altijd wanneer u dit brood eet en uit de beker drinkt, verkondigt u de dood van de Heer, totdat hij komt'*.

Dat trof mij, juist met het oog op onze tafelviering volgende week. Het delen van brood en wijn is volgens Paulus een *verkondiging* van de dood van Jezus, - totdat hij komt. Nu is het een van de allermoeilijkste dingen in de christelijke theologie om uit te leggen hoe de dood van Jezus betekenis heeft. Hoe je over het kruis van Jezus kunt spreken als iets dat heil brengt. In het Nieuwe Testament bestaan daar verschillende beelden over. Die gaan we nu niet op een rijtje zetten, het is genoeg om te zeggen dat er vanaf het eerste begin van de kerk over nagedacht is hoe wij betekenis kunnen geven aan de barbaarse dood van Jezus. Voor dit moment volstaat

het om te zeggen, vanuit andere teksten uit het Nieuwe Testament: in het sterven van Jezus zegt God 'ja' tegen ons, precieser nog: 'ja' tegen de hele wereld. Meer zeg ik daar nu niet over. Maar dat betekent dus dit: dat als wij volgende week naar voren komen om brood en wijn te ontvangen, dat we dat dan mogen doen als mensen die 'ja' willen zeggen tegen dat 'ja' van God in Christus. Wij zijn dan allen gelijk, ja fundamenteel gelijk dan welke verklaring van de rechten van de mens ook kan geven, namelijk dat wij allen de handen mogen ophouden om in onze geopende hand brood te ontvangen als teken van Gods goedheid. Laten wij de komende week proberen te leven uit dat 'ja' van God en tegelijk 'ja' zeggen tegen onze naaste, om dan hier volgende week weer samen te komen rond Woord en Tafel, brood en beker.

Erik van Halsema

Gebruikte literatuur

- Markus Barth, *Rediscovering the Lord's Supper. Communion with Israel, with Christ, and Among the Guests..* Eugene, OR: Wipf & Stock 1988
- Wolfgang Schrage, *Der erste Brief an die Korinther*. EKK VII/3 Benziger/Neukirchener 1999.

Noten

- [1] J. Todd Billings, *Remembrance, Communion, Hope. Rediscovering the Gospel at the Lord's Table*. Grand Rapids: Eerdmans 2018
- [2] 1 Cor. 1:23